

РОЗДІЛ II

Економіка й управління національним господарством

УДК 346.548:33.477

Оксана Макара – доктор економічних наук, професор
кафедри економіки та безпеки підприємства,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

Платформа розвитку державно-приватного партнерства в Україні

У статті розкрито сутність формування механізму державно-приватного партнерства для зміцнення економічної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності. Виділено й обґрунтовано програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, економічна безпека, підприємницька діяльність, конкурентна стратегія, проектне фінансування, соціально-економічна політика.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах посткризового відновлення національної економіки й забезпечення конкурентоспроможного соціально-економічного розвитку держави важливе впровадження прогресивного механізму співробітництва між органами державної влади, місцевого самоврядування, приватним сектором та інститутами громадянського суспільства. Для функціонування державно-приватного партнерства необхідна умова зміцнення економічної безпеки країни як складника багатофакторної категорії, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення задля збалансованого задоволення потреб власного населення держави на певному визначеному рівні з метою протистояння дестабілізаційній дії різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників.

Серед негативних явищ і тенденцій, що характерні для минулих років, особливе занепокоєння, із погляду національної й економічної безпеки, продовжують викликати всім відомі явища, такі як спад виробництва та погіршення зовнішньоторговельного балансу разом зі збереженням його від'ємного сальдо, подальше поглиблення платіжної кризи й рівня «тінізації» економіки, зростання рівня заборгованості перед бюджетом, нарахованих сум штрафних санкцій, низькі обсяги іноземних інвестицій, зростання внутрішнього боргу держави, падіння життєвого рівня населення, загострення проблеми зайнятості населення, збільшення зовнішнього державного боргу України тощо. Такий стан справ посилює реальну загрозу національній безпеці країни, перешкоджає просуванню реформ, провокує зростання соціального невдоволення політикою держави. Із-поміж причин, що зумовлюють складне соціально-економічне становище країни, більшість експертів згадують тяжкий фінансовий стан підприємств, відсутність попиту на вітчизняну продукцію через її високу ціну та низьку якість, брак інвестицій, недостатність інституційних перетворень, недосконалість податкового законодавства тощо [1; 2; 3; 4].

Названі вище чинники все ж є лише похідними від недосконалості рішень, які приймають різні органи державної влади. Діяльність державної влади, на жаль, і досі характеризується суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей та недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в Україні. Саме тому поряд із чітким розв'язанням окремих проблем макроекономічного порядку простежуємо загострення проблем іншого, соціально-економічного ґатунку.

Аналіз досліджень цієї проблеми. З огляду на важливість місця та ролі економічної безпеки підприємництва в системі економічної безпеки держави досліджувалися проблеми в працях Г. Пастернака-Таранушенка [5] і Я. Жаліло [6]. Різні аспекти зміцнення національної безпеки країни досліджують у своїх працях такі вітчизняні науковці, як О. Власюк, Б. Губський, Р. Дацків, С. Жук, Г. Козаченко, Я. Кондратьєв, В. Ліпкан, Ю. Лисенко, О. Ляшенко, С. Міщенко, О. Павловська, В. Пономарьов, В. Предборський, Р. Руденський, С. Харчук [7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14].

У працях цих авторів відзначено вагомість та підкреслено необхідність створення належних умов для започаткування й реалізації підприємницької діяльності, збереження відповідного рівня захисту підприємницького сектору від зовнішніх і внутрішніх загроз, посилення ролі суб'єктів підприємництва в мінімізації економічних загроз безпеці держави, забезпеченні розвитку та конкурентоспроможності економіки. Також у їхніх працях розглянуто фактори, які створюють перешкоди для розвитку вітчизняного інноваційного сектору загалом. Утім, у наукових працях недостатньо висвітлено переваги розвитку державно-приватного партнерства для зміцнення економічної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності.

Мета дослідження – формування механізму державно-приватного партнерства для зміцнення економічної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності, виокремлення програмно-стратегічних напрямів розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В Україні немає рішучих намірів щодо розробки ґрунтовних і цілісних концепцій діяльності державного апарату в нових умовах господарювання. Це спостерігається в ухилянні від відповідальності за певні рішення, що приймаються органами як законодавчої, так і виконавчої влади. Помітна відсутність бажання щодо налагодження плідної співпраці між різними ланками державної влади в інтересах формування ефективної моделі економічного розвитку країни. Досвід підтвердив, що в умовах переходу від адміністративно-командних методів управління економікою до ринкового регулювання соціально-економічних процесів сподівання на автоматичну зміну гострої ситуації в нашій країні лише за допомогою прийняття й упровадження нових законів, навіть наближених до європейських стандартів, – марні. Успішно подолати проблеми перехідного періоду можна лише за наявності у виконавчої влади чіткого уявлення про механізми реалізації та можливості виконання законів, які приймаються в парламенті.

Варто зважати на застосування механізму державно-приватного партнерства, який має бути націлений на забезпечення можливості здійснення суспільно значимих проектів у найбільш короткі терміни, малопривабливих для традиційних форм приватного фінансування. Крім цього, механізм партнерства влади й бізнесу повинен підвищити ефективність проектів завдяки участі в них приватного бізнесу, як правило, більш ефективного на ринку, ніж державні інститути; забезпечити зниження навантаження на бюджет завдяки залученню приватних коштів і перекладання частини витрат на користувачів (комерціалізації надання послуг): надати можливість залучення кращих управлінських кадрів, техніки й технологій; підвищити якість обслуговування кінцевих користувачів. Нарешті, такий механізм має надати можливість сконцентрувати увагу державних органів на найбільш властивих їм адміністративних функціях та скоротити державні ризики завдяки їх розподілу між приватним партнером і владою.

Державно-приватне партнерство варто розглядати не тільки в плані розв'язання окремих великих соціально-економічних, виробничих й інфраструктурних проблем. Державно-приватне партнерство здатне зробити великий вплив на трансформацію господарського механізму, особливо щодо використання сучасних фінансових технологій, зокрема проектного фінансування, яке має стати найближчим часом одним із механізмів регулювання розвитку економіки країни.

Загалом «проектне фінансування» являє собою сучасну, гнучку, раціональну й стратегічно орієнтовану форму реалізації складних довгострокових проектів. Будучи ефективною організаційною формою фінансування будівництва, модернізації, реконструкції та впровадження нових технологій, вона дає змогу залучити для реалізації проектів різних інвесторів, як державних, так і приватних, забезпечити чіткий розподіл прав і відповідальності між ними, зменшити рівень ризиків, зокрема завдяки застосуванню сучасних форм контролю, наприклад аудиту ефективності використання проектних ресурсів, знизивши рівень корупційності й криміналу в процесі реалізації державно-приватних проектів, а відтак посилити економічну безпеку в умовах розвитку підприємницької діяльності в Україні.

Поєднання проектного підходу до розв'язання загальнонаціональних соціально-економічних завдань з інноваційними організаційно-правовими схемами державно-приватного партнерства може надалі стати основою для вирішення широкого кола питань економічної та соціальної політики, економічної безпеки підприємництва, а також дасть змогу вийти на новий рівень конкурентоспроможності країни. Для розуміння ролі підприємницького співтовариства в реалізації проектів, застосування механізмів державно-приватного партнерства необхідні широка дискусія, залучення експертів, громадськості. І найголовніше – потрібен розвиток нормативно-законодавчої бази, створення відповідного інституційного середовища, аналіз вітчизняного й зарубіжного досвіду та його поширення серед органів центральної, регіональної й муніципальної влади, сприяння в запуску «пілотних» (інноваційних) проектів, що реалізуються владою та бізнесом.

Розвиток і реальне утвердження в економічному житті державно-приватного партнерства залежить від реалізації комплексу стратегічних та тактичних заходів, спроможних створити необхідні умови для активізації потенціалу партнерства та забезпечення економічної безпеки країни. До основних із них можна віднести:

- 1) забезпечення довіри, взаємозв'язку й сумісності цілей учасників партнерства;
- 2) реальну адаптацію проектів державно-приватного партнерства до місцевих умов, зокрема тимчасових, регіональних та ін.;
- 3) вибір ефективної моделі співробітництва, що охоплює основні цілі в межах діапазону конкретного партнерського проекту;
- 4) забезпечення чіткої організації та контролю, прозорості для населення, цілей і завдань, що розв'язуються партнерськими проектами;
- 5) ефективне структурування партнерських договорів, чітке визначення обов'язків партнерів і регулювання потенційних суперечностей інтересів;
- 6) мінімізація фінансових ризиків партнерів та забезпечення довірчих відносин;
- 7) забезпечення ефективного (але не жорсткого) лідерства державного сектору в проектах партнерства, що відповідає нормам законодавства;
- 8) використання державних фінансових вкладень у проект «мотора» й фактора залучення приватних інвестицій на різних стадіях реалізації партнерських проектів.

Розвиток підприємницької діяльності у взаємодії з державними науковими організаціями могли б досить успішно здійснювати центри трансфертних технологій, інноваційно-технологічні центри (технопарки, технологічні кластери, техніко-впроваджувальні території). Водночас забезпечення діяльності цих організацій мають здійснювати консалтингові організації, ярмарки, біржі високих технологій, фондовий ринок. У результаті активної діяльності за вищезазначеними напрямками може бути створене єдине інноваційне поле країни, сформована інноваційна структура економіки. Однак наявні на сьогодні окремі, дуже розрізнені елементи інноваційної структури працюють далеко не ефективно. На наш погляд, саме державно-приватне партнерство може зіграти інтегруючу роль у цій царині.

Ураховуючи певний досвід низки вітчизняних партнерських утворень, а також наявний у розпорядженні країни значний ресурсний потенціал, можна виокремити такі програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни:

- 1) створення фундаменту для високих технологій, по-перше, як на базі вже наявних власних напрацювань, так і на основі технологічних запозичень, які можуть забезпечити створення необхідних умов для переведення економіки на нову технологічну базу;
- 2) розробка державної інноваційної політики й, відповідно, конкурентних стратегій інноваційних партнерів, які націлені на створення технологічних конкурентних переваг і побудову національної інноваційної системи;
- 3) державна підтримка досліджень та розробок, які орієнтовані на нові технології, кваліфікований персонал;
- 4) стимулювання взаємодії, уключаючи створення мережеских утворень між державним, приватним й академічним секторами науки, які призначені для розробки, засвоєння та поширення нововведень;
- 5) розвиток інформаційних технологій і формування інформаційної інфраструктури;
- 6) поширення технологій із використанням спеціальних державно-приватних програм сприяння дифузії нововведень: програми із засвоєння та адаптації конкретних технологій; програми покращення

шення загальної технологічної сприйнятливості фірм; програми створення інноваційної спроможності фірм;

7) надання технічної допомоги, особливо малим і середнім фірмам, а також створення технологічних банків даних, агентств із ліцензування та передачі технологій, діагностичних і консультаційних служб, інформаційних мереж та спільних українських асоціацій і їхньої продукції.

Ці програмно-стратегічні напрями будуть основою реалізації загальнонаціональної програми підвищення конкурентоспроможності, що відображає основні елементи державної політики.

Щодо її реалізації головна складність полягає в забезпеченні використання комплексної комбінації ресурсного потенціалу підприємництва та його державної підтримки, стимулювання переходу до операційної технологічної конкурентоспроможності, яка пов'язана з пошуком і захопленням нових технологічних ніш (сегментів, нововведень), у яких Україна зможе стати виробничо-технологічним лідером, що вимагає вибудовування національної конкурентної стратегії, яка охоплює широкий спектр соціальних, фінансових і політичних проблем, орієнтованих на покращення стану економіки країни й зміцнення її позицій у світі.

Відсутність системного, комплексного виконання державою покладених на неї функцій у межах реалізації соціально-економічної політики, економічної безпеки призводить до загострення суперечностей між узятими державою зобов'язаннями та неможливістю їх виконання. Як свідчать наукові дослідження й світовий досвід, напрямками розв'язання цієї суперечності є: 1) існування поряд із суспільним сектором великого приватного сектору, який займається наданням соціальних послуг, що на відповідному рівні, не нижчому за громадський сектор, задовольняє потреби населення в освіті, охороні здоров'я, соціальному захисті; 2) існування соціальних інститутів, здатних ефективно управляти соціальними ресурсами без безпосередньої участі держави (добродійні організації, недержавні пенсійні, страхові фонди, асоціації взаємної допомоги, професійні клуби тощо); 3) високих доходів населення, що дають змогу повністю, без державних дотацій і субсидій оплачувати послуги приватного сектору. Зниження соціальних витрат за наявності таких умов відбудеться завдяки перекладанню на приватний сектор частини обов'язків щодо забезпечення населення як товарами, так і громадськими послугами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Мета соціально-економічної політики має бути спрямована на зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні та забезпечення інноваційних засад конкурентоспроможності національної економіки. Водночас виокремлені програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни реалізують загальнонаціональні програми підвищення конкурентоспроможності, що відображає основні елементи державної політики. Подальші дослідження з аналізованих проблем мають стосуватися розробки й обґрунтування пропозицій щодо покращення інституціонального середовища державно-приватного партнерства.

Джерела та література

1. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи : аналітичні матеріали до Парламентських слухань [«Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»] / [Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, І. А. Шовкун та ін.] ; за ред. Л. І. Федулової, Г. О. Андрощука ; Ін-т економіки та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 196 с.
2. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. – Т. 2 : Інноваційно-технологічний розвиток економіки / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – 564 с.
3. Розвиток інноваційної та інвестиційної політики держави: система державного управління та механізми державної підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності : [матеріали наук. експертизи] [Електронний ресурс]. – К., 2007. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/index.php?get=169&id=896>.
4. Федулова Л. І. Технологічне прогнозування в системі інноваційної економіки / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування : наук. журн. – К. : Вид-во Ін-ту економіки та прогнозування НАН України, 2005. – № 3. – С. 3–31.
5. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Статистику процесу забезпечення / Геннадій Адольфович Пастернак-Таранушенко ; [за ред. Б. Кравченка]. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
6. Жаліло Я. А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації / Ярослав Анатолійович Жаліло // Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К. : Сатсанга, 2001. – 224 с.

7. Власюк О. С. Теорія та практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк. – К. : Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008.
8. Губський Б. В. Конкурентоспроможність національної економіки: пріоритети дослідження та експертні оцінки : наук.-метод. матеріал / Б. В. Губський, О. Д. Павловська, С. В. Харчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 51 с.
9. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7. – С. 143–153.
10. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
11. Кондратьев Я. Ю. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду / Я. Ю. Кондратьев, В. А. Ліпкан. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 20 с.
12. Ліпкан В. А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України : монографія / В. А. Ліпкан. – К. : Текст, 2005. – 350 с.
13. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский [и др.]. – Донецк : ДонНУ, 2002. – 178 с.
14. Предборський В. А. Економічна безпека держави / В. А. Предборський. – К. : Кондор, 2005.

Макара Оксана. Платформа розвитку державно-частного партнерства в Україні. В статті розкрито сутність формування механізму державно-частного партнерства для укріплення економічної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності. Виділені та обґрунтовані програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних образів країни, реалізуючих общенациональні програми підвищення конкурентоспроможності і відображають основні елементи державної політики.

Сочетание проектного подхода к решению общенациональных социально-экономических задач с инновационными организационно-правовыми схемами государственно-частного партнерства будет основой для решения вопросов экономической и социальной политики, экономической безопасности.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, экономическая безопасность, предпринимательская деятельность, конкурентная стратегия, проектное финансирование, социально-экономическая политика.

Makara Oksana. The Platform for the Development of State and Private Partnership in Ukraine. In the article the essence of the mechanism of public and private partnership to strengthen economic security in terms of business development has been determined. Program and strategic directions for the development of innovative partnership competitive strategy formations of the country have been selected and justified. It is stated that the given directions implement the national program of increasing the competitiveness and reflect the basic elements of public policy.

The combination of the project approach to the solution of national social and economic challenges with innovative legal schemes of public and private partnership will be the basis for solving issues of economic and social policy and economic security.

Key words: public and private partnership, economic security, entrepreneurial activity, competitive strategy, project finance, social and economic policy.

УДК 005.35:658(043.3)

Андрій Колосок – кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та безпеки підприємства,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

Зарубіжний досвід соціальної відповідальності бізнесу та перспективи його застосування в Україні

У статті здійснено аналіз зарубіжного досвіду соціальної відповідальності бізнесу, розглянуто американську, європейську та японську моделі. Запропоновано заходи щодо підвищення рівня соціальної відповідальності на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, зарубіжний досвід, моделі корпоративної соціальної відповідальності.